

اقتصاد شبکه‌های اجتماعی

سخنران:

دکتر امیر حبیب‌دوست (مدرس دانشگاه گیلان)

دبیر جلسه:

دکتر علی متوسلی (مدیر کل دفتر خدمات پژوهشی و عضو هیئت علمی موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی)

اعضای پنل:

دکتر زهرا (میلا) علمی (عضو هیئت علمی دانشگاه مازندران)

سیدعلی هاشمی (کارشناس اقتصادی)

۱۳۹۹/۰۷/۲۸

موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی

مطالب مندرج در این گزارش منحصرآ گفته‌های سخنرانان است و به هیچ‌وجه منعکس‌کننده نظر موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی نیست.

نشست "اقتصاد شبکه‌های اجتماعی" با حضور دکتر امیر حبیب‌دوست (مدرس دانشگاه گیلان) به عنوان سخنران، دکتر زهرا (میلا) علمی (عضو هیئت علمی دانشگاه مازندران) و سیدعلی هاشمی (کارشناس اقتصادی) به عنوان اعضای پنل و جمعی از کارشناسان و علاقه‌مندان در تاریخ ۹۹/۰۷/۲۸ به صورت آنلاین برگزار گردید.

دکتر علی متوسلی

امروزه شبکه‌های اجتماعی به عنوان بستری برای شکل‌گیری تعاملات اجتماعی میان افراد جامعه قلمداد می‌شوند. تحلیل و بررسی این شبکه‌ها و نحوه شکل‌گیری و ساختار حاکم بر آن‌ها امری ضروری است که فراگیری بیماری کرونا، لزوم بررسی شبکه‌های اجتماعی مجازی و نحوه شکل‌گیری آن‌ها را ضرورتی اجتناب‌ناپذیر کرده که تلاش پژوهشگران برای بررسی زوایای پنهان آن را می‌طلبد.

دکتر امیر حبیب‌دوست

تحقیقات پیشین نشان می‌دهد که ۶۰ درصد مشاغل در ایالت ماساچوست آمریکا از طریق ارتباطات اجتماعی انجام می‌شود و شبکه‌های اجتماعی نقش مهمی در شکل‌گیری جرائم در میان جوانان دارند. زمانی که نقص اطلاعات قابل توجه و فراگیر است، این نهاد غیر رسمی که همان الگوی ارتباطات است در برون‌داد آحاد اقتصادی نقش مهمی ایفا می‌کند. اما علی‌رغم اهمیت احاطه شدن فعالیت‌های اقتصادی در یک زمینه و محیط اجتماعی، اقتصاددانان تا دو دهه گذشته از این نهاد غیررسمی یعنی شبکه اجتماعی یا همان الگوی ارتباطی افراد غافل بودند.

مطالعات اقتصاد شبکه در سه حوزه ساختار شبکه، اثرات شبکه و شکل‌گیری شبکه انجام می‌پذیرد. در مطالعه ساختار شبکه‌ها، موضوعاتی چون انتقال‌پذیری یا خوشه‌بندی، توزیع درجه، قدرت ارتباطات و هم‌رنگی بررسی می‌شود که به نوعی حقایق آماری آن شبکه را بازگو می‌کند.

مطالعه اثرات شبکه بر رفتار افراد به دو حوزه اثرگذاری غیر استراتژیک و اثرگذاری استراتژیک (بازی در شبکه) تقسیم می‌شود. در حوزه اثرگذاری غیر استراتژیک، شبکه فقط به عنوان کانال انتقال یا انتشار دیده می‌شود و در آن سولاتی مانند "چگونه استفاده از یک فناوری جدید به دیگران نیز انتقال می‌یابد؟" و "اگر شبکه، ارتباطاتی بسیار پرتراکم داشته باشد، سرعت انتشار چگونه است؟" مطرح است. در حوزه اثرگذاری غیر استراتژیک علاوه بر ویژگی انتقال‌دهندگی، رفتار استراتژیک میان اجزای شبکه مانند چگونگی اثرگذاری دانش‌آموزان بر یادگیری یکدیگر نیز مورد بررسی قرار می‌گیرد.

مطالعه شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی نیز بیانگر آن است که شکل‌گیری این شبکه‌ها به سه روش تصادفی، استراتژیک و تصادفی-استراتژیک اتفاق می‌افتد و شبکه‌ای که در مجموع، بیشترین مطلوبیت یا پیامد را ایجاد کند؛ کارا خواهد بود و از پایداری بیشتری برخوردار است.

با این مقدمه و معرفی ادبیات اقتصاد شبکه‌های اجتماعی، می‌توان وارد موضوع پژوهش یعنی شکل‌گیری شبکه مهاجرین شد.

نظریه‌های اقتصادی مهاجرت حول محورهایی همچون دلایل و منشا مهاجرت، دلایل ادامه مهاجرت، دلایل بازگشت به مبدأ، اثرات رفاهی مهاجرت بر اقتصاد مبدأ و مقصد و در نهایت ادغام اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بحث می‌کنند و این پژوهش که به شکل‌گیری شبکه مهاجران اردبیلی به شهر رشت و ساری پرداخته در دسته ادغام اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی قرار می‌گیرد. فرآیند شکل‌گیری شبکه نیز به این صورت است که مهاجران در مواجهه با مهاجران دیگر با دو انتخاب مواجهند: ۱- عدم برقراری ارتباط با مهاجر اول ۲- برقراری ارتباط با مهاجر اول. در شرایطی که منافع بیشتر از هزینه‌ها باشد؛ انتخاب دوم انجام می‌شود. می‌توان نشان داد که اگر مهاجر دوم و سوم هر دو با مهاجر اول ارتباط برقرار کنند و حتی با یکدیگر ارتباط برقرار نکرده باشند،

آنگاه همه مهاجران دیگر روی همان مهاجر اولیه سرمایه‌گذاری می‌کنند و در تعادل بلندمدت یک شبکه ستاره‌ای شکل خواهد گرفت.

روش‌های مختلف و ملاحظات مختلفی در مورد داده‌های شبکه وجود دارد. در جمع‌آوری داده‌های پژوهش موردنظر ملاحظات در نظر گرفته شده است. این داده‌ها هم مربوط به گره‌ها هستند و هم ارتباطات و مرز شبکه در آن مشخص است. از آنجا که کل شبکه در دسترس نیست از نمونه‌برداری استفاده شده است که خطای اندازه‌گیری را به دنبال دارد. تهیه یک لیست تصادفی از گره‌ها و سپس پرسش از کل گره‌ها درباره ارتباطات، روش جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش را تشکیل داده است.

در این پژوهش متغیر اصلی موثر بر شکل‌گیری شبکه مهاجرین، زمان ورود به مقصد است و متغیرهای کنترلی، مواردی چون درآمد، سن، سطح تحصیلات و محل تولد را در بر می‌گیرد. البته از نگاه دیگر، برقراری ارتباط با افرادی با ویژگی‌های متفاوت، می‌تواند به عنوان عامل کاهش‌دهنده عدم اطمینان و ریسک برای مهاجرین باشد.

نتایج حاصل از تخمین مدل‌های رگرسیونی جفتی بکار رفته در این تحقیق نشان می‌دهد که فاصله محل زندگی و همچنین زمان ورود به رشت و ساری عوامل توضیح‌دهنده در برقراری ارتباط بین مهاجرین هستند. همانطور که انتظار می‌رفت با افزایش اختلاف زمان ورود احتمال برقراری ارتباط کم می‌شود یعنی تمایلی بین مهاجرین وجود دارد که با مهاجرین هم‌دوره خود ارتباط برقرار کنند. به علاوه نتایج حاکی از آن است که اثر منفی اختلاف زمان ورود بر احتمال برقراری ارتباط بین افرادی که اختلاف زمان ورود آنها کمتر از ۵ سال و یا بیشتر از ۲۳ سال است، کمتر می‌شود.

دکتر زهرا (میلا) علمی

در موضوعات سیاسی و اجتماعی نحوه ورود افراد به شبکه‌های مختلف و چرایی ماندگاری یا جدا شدن آن‌ها از گروه‌ها بسیار مهم است که انجام چنین تحقیقاتی می‌تواند در تصمیم‌گیری‌های کلان سیاسی و اجتماعی راه‌گشا باشد که حتی می‌توان از این تحقیقات برای چرایی خروج نخبگان از کشور و چگونگی تعاملات و ارتباطات آن‌ها با یکدیگر استفاده کرد.

تعاملات افراد در محیط کار و میزان و نحوه ارتباطات افراد سازمان‌ها در این گروه‌ها نیز موضوع دیگری است که می‌تواند برای پژوهشگران و سیاست‌گذاران، نکات درخور و مهمی را به همراه داشته باشد که البته این موضوع نیاز به بودجه‌های درخور و مناسب دارد.

سید علی هاشمی

باید در بررسی شبکه‌های اجتماعی به موضوع اقتصاد در آن‌ها توجه ویژه شود؛ چرا که این موضوع دست به گریبان جامعه ما در شرایط کنونی است. در شرایطی که بیشتر مشاغل تعطیل یا نیمه تعطیل شده‌اند، بررسی روابط اقتصادی و نحوه تعاملات اقتصادی افراد در گروه‌های مجازی بسیار موثر و کاراست. با این وصف اگر شبکه‌های اجتماعی محور تعاملات افراد جامعه قرار گیرد، زمان و هزینه‌ها بسیار کاهش می‌یابد و برای دولت‌ها می‌تواند بسیار مهم باشد.

اگرچه عنوان این گزارش اقتصاد شبکه‌های اجتماعی است، با این حال به علت ابعاد بسیار مهم و غیر قابل اجتناب روابط اجتماعی آن، وجه بین رشته‌ای موضوع بسیار برجسته می‌شود. بنابر این پیشنهاد می‌گردد علاوه بر دیدگاه اقتصادی از بعد جامعه‌شناختی نیز به آن توجه شود.